

Język polski
L'Ilsien Pollakk
La lengua polaca
A lengyel nyelv
Lenkų kalba
Língua polaca
La lingua polacca
The Polish Language
Polnisch
Le Polonais
Polska
Πολωνική Γλώσσα
Det polske sprog
Polský jazyk
Poľský jazyk
Poļu valoda
Poola keel
De Poolse taal
Puolan kieli

Poljski jezik

świeć
wiedział wszystko
z swój język mają

Contributors:

The Polish text by prof. dr hab. Walery Pisarek
Czech translation by Teresa Piotrowska-Małek
Dannish translation by Andrzej Zalewski
Dutch translation by Agnieszka Bienias
English translation by Marta Usiekniewicz
Estonian translation by Aarne Puu
Finnish translation by Sirkka Ojaniemi
French translation by dr Wanda Jadacka
German translation by Andreas W. Meger
Greek translation by Przemysław Kordos
Hungarian translation by Ildikó Kozak
Italian translation by Maciej Jaskot
Latvian translation by Ieva Palaša
Lithuanian translation by dr Ana Romančuk
Maltese translation by Carmel Azzopardi
Portugese translation by Agata Adamska
Slovak translation by doc. PhDr. Marta Pančíková, PhD.
Slovenian translation by Jasmina Šuler-Galos
Spanish translation by Magdalena Adamczyk
Swedish translation by Grażyna Tatar

Design by Tomasz Korwin-Szymanowski
Edited by Agata Hącia

Published by The Council for the Polish Language
Warsaw 2007

ISBN: 978-83-916268-2-5

The Council for the Polish Language
ul. Nowy Świat 72
00-330 Warszawa
www.rjp.pl

Towarzystwo Kultury Języka

This publication has been partially founded by the Ministry of Culture and National Heritage,
the Senate of the Republic of Poland and Langenscheidt Polska

Edukacja Kulturalna

Langenscheidt
Polska

P

oljski jezik

Poljski jezik sodi med 25 največjih svetovnih jezikov, saj ga na Poljskem govori 38 milijonov ljudi, 2 milijona drugod v Evropi in še okoli 8 milijonov predvsem rojenih govorcev zunaj Evrope. Je eden izmed 10 največjih jezikov v Evropi. Glede na število rojenih govorcev je na šestem mestu v Evropski uniji. Na različnih stopnjah govori poljsko okoli 50 milijonov ljudi. Poljščina je po podatkih „Languages of the World“ materni jezik (natančneje: „first language“) prebivalcev 21 držav. Za okoli 45 milijonov je to materni jezik.

Več kot 37 milijonov rojenih uporabnikov poljskega jezika živi na Poljskem. Jezikovne manjšine ne presegajo 3–4 %, torej milijona, prebivalstva. Po podatkih študije „Europeans and their Languages“ je za 98% prebivalcev Poljske poljščina materni jezik. Pripadniki narodnostnih manjšin so na Poljskem navadno dvojezični v tem smislu, da govorijo tudi poljsko, mlajše generacije pa tudi berejo in pišejo v poljščini.

Poljščina tako kot češčina, slovaščina, kašubščina, obe lužiščini ter izmurla polabščina sodi v zahodnoslovansko jezikovno skupino indoevropskih jezikov. Slednji se delijo na dva dela – *satemske* i *kentumske* jezike. Poljski jezik sodi tako kot drugi slovanski, baltski in iranski jeziki v *satemsko* skupino (prim. češki izraz *srdce*, litovski *širdis*, poljski *serce* – z angleškim *heart*, francoskim *cœur*, grškim καρδιά, latinskim *cor*, nemškim *Herz*).

Omenimo nekatere značilnosti, po katerih se poljski jezik ločuje od drugih zahodnoslovanskih jezikov:

1. prehod starih zlogotvornih soglasnikov (zvočnikov) *r* in *l* v *ar*, *ier* ali *il*. Prim. poljsko *sarna*, *kark*, *pierścień*, *wilk* s češkim *srna*, *krk*, *prsteň*, *vlk*;
2. prehod palataliziranih soglasnikov *t'*, *d'*, *r'* v mehki *ć*, *dź* in *rz*;
3. nepremični paroksitonični naglas (na predzadnjem zlogu), brez razlikovanja po jakosti in tonemskosti (intonacija je samo ekspresivna).

Gwarzące różnym językiem narody

osebnosti poljščine

Kar zadeva **fonetiko**, je za sodobni poljski knjižni jezik značilno majhno število samoglasnikov (to so: *a, e, o, u, i, y, ę, q*; razlikovanja med kratkimi in dolgimi samoglasniki ni) in razmeroma veliko število soglasnikov, ki se v besedilu pogosto pojavljajo v soglasniških sklopih. Čeprav samoglasnikov v poljščini ni veliko, sta med njimi dva, ki izvirata še iz praslovanskega obdobja in ju v večini evropskih jezikov in v nobenem od sodobnih živih slovanskih jezikov ni. To sta nosna samoglasnika *ą* (ki je kljub zapisu nosni *o*, ne *a*) in *ę*. Vendar ta dva samoglasnika tudi v poljščini v različnih okoliščinah izgubljata svojo nazalnost. Na koncu izraza – t.j. v izglasju – se izrazito nazalno izgovarja samo samoglasnik *ą* (npr. z *taką ładną ksiązką*), samoglasnik *ę* pa se na koncu izraza danes izgovarja kot *e* (npr. *lubie cie*, čeprav pišemo *lubię cię*). Sredi izraza oba samoglasnika izgovarjamo nazalno samo pred priporniki *w, f, s, z, sz, ź, ś, ż, ch*; pred drugimi soglasniki (torej pred *p, b, d, t, c, dz, cz, dź, ć, dż, k, g*) se njihova nazalnost odraža v posebnem nosnem soglasniku *m, n* ali *ń*; tako na primer besedi *wąsy, węc* zapisujemo tako kot ju izgovarjamo, medtem ko besede, ki jih zapisujemo *ząbek, zęby, wędka, pięć* izgovarjamo *zombek, zemby, wentka, pieńć*. Pred glasovoma *l* in *ł* tako *ą* kot *ę* nazalnost izgubita: izgovarjamo torej *wziół, wzieli*, čeprav pišemo *wziął, wzięli*.

Vtis, da ima poljščina veliko soglasnikov, krepijo pravopisna pravila; v skladu z njimi nekatere soglasnike, za katere v latinici ni črk, zapisujemo z dvema črkama za en soglasnik, npr. zapis *sz, cz* pomeni soglasnika *š* (ang. *sh*) in *č* (ang. *ch*). Tujce lahko zabavajo in hkrati prestrašijo stavki, ki to značilnost nalašč izpostavljajo. Na primer:

*W gąszczu szczawiu we Wrzeszczu
Klaszczą kleszcze na deszczu.*

Ali:

*W Szczecbrzeszynie chrząszcz i trzmiel
brzmią w trzcinie.*

Vendar je v poljščini zapisano tudi besedilo:

Mali po polu hulali i pili kakao.

Chrząszcz brzmi w trzcinie

Več težav kot z izgovorom glasov š (ang. *sh*) in č (ang. *ch*), celo če sta povezana v šč (ang. *shch*), imajo v praksi tujci (med njimi celo rojeni govorniki drugih slovanskih jezikov) z razlikovanjem soglasniških parov: *s* (npr. *sam*), *s'* (npr. *sinologia*), *ś* (npr. *śmiech*) in *sz*, ki ga zapisujemo kot *sz* (npr. *szpilka*), ter *c* (npr. *cały*), *c'* (v izposojenkah, npr. *cito*), *ć* (npr. *ćma*) in *cz*, ki ga zapisujemo kot *cz* (npr. *czapka*).

Vsak soglasnik na koncu izraza, torej v izglasju, izgovarjamo nezveneče: govorimo grat, čeprav pišemo grad. Toda če se naslednji izraz začenja z zvonečim soglasnikom, soglasnik v izglasju predhodnega izraza obdrži zvonečnost ali postane zvoneč. Poseben položaj nastane, kadar se izraz konča s soglasnikom, naslednji pa se začne s samoglasnikom ali katerim od zvočnikov *m*, *n*, *l*, *r*. Način izgovarjave soglasnika v izglasju predhodnega izraza deli Poljsko na dva dela: na severu se izgovarja nezveneče, na jugu pa zvoneče. Prebivalci Mazovije z Varšavo izgovarjajo *brat ojca*, *brzeg lasu*, prebivalci Malopoljske s Krakovom pa – *brad ojca*, *brzeg lasu*. Ta pojav, imenovan sandhi, lahko opazimo tudi v drugih jezikih, med drugim v britanski angleščini.

Besedni naglas je nepremičen: razen v ustaljenih primerih je naglašen predzadnji zlog. Izrazi so navadno večzložni, zaradi oblikoslovnih končnic in številnih predpon in pripon, ki modificirajo pomen izraza ali ga emocionalno obarvajo, so razmeroma dolgi.

Poljščina je fleksiven jezik:

- izrazi, ki jih sklanjamo, torej samostalniki, pridevniki, števnik in zaimki, imajo:
 - sedem sklonov,
 - dve števili,
 - tri spole v ednini,
 - dva spola v množini,
- glagoli nastopajo v različnih oblikah, pregibajo se po osebi, številu, spolu ter času, naklonu, načinu in vidu.

Poljski glagol se od glagola v germanskih in romanskih jezikih razlikuje po tem, da ima razvejano, bolj besedotvorno kot fleksijsko, **kategorijo vida**, s katero na gospodaren način dopolnjuje razmeroma skromno število slovničnih časov. Glagoli, tvorjeni s pomočjo predpon in pripon, nam ne dajejo samo informacije o dovršnosti ali nedovršnosti dejanja (npr. *robić*, nedov. in *zrobić*, dov.), temveč tudi o tem, ali se je dejanje večkrat ponovilo (npr. *czytywać*), ali se je začelo (npr. *zaśpiewać*), ali je prešlo v navado (npr. *rozpić się*), ali je trajalo samo nekaj časa (npr. *potańczyć*) ali določen čas (npr. *przetańczyć*) itn. Na splošno velja, da je pravilna uporaba glagolskega vida najtežja naloga za tujce, ki se učijo poljščine.

zrobiłem
zrobiłam
zrobięś

zrobiłaś
zrobiło
zrobiliśmy

zrobiłyśmy
zrobiliście
zrobiłyście

Posebnost poljščine je **sistem števnikov**. Večina se pregiba po sklonu in spolu, poleg glavnih (*jeden, dwa, trzy...*) in vrstilnih števnikov (*pierwszy, drugi, trzeci...*) poljščina pozna še še ločilne, množilne ter tako imenovane nedoločne in ulomkovne števnike. **Oblika števnik je odvisna od tega, kaj štejemo!** Poljaki pravijo: *dwa konie* [two horses], toda *dwaj chłopcy//dwóch chłopców* [two boys], *dwie dziewczynki* [two girls] i *dwoje dzieci* [two children]. Števniki sistem se poenostavlja, še pred nekaj generacijami se je uporabljala posebna vrsta števnikov *półtora* (poldrugi 'eden in pol'), *półtrzecia* (poltretj 'dva in pol'), *półczwarta* ('tri in pol') itd. in posebne oblike za vrsto *samowtór* ('v dvoje'), *samotrzec* ('v troje'), *samoczwart* ('v četvero').

Zaradi razmeroma razvejane fleksije je **besedni red v poljskih stavkih stalen**, čeprav ni popolnoma poljuben. Svobodo besednega reda omejujejo stilistični in logični, ne pa slovnični ali pomenski dejavniki. Torej lahko rečemo tako *Ojciec czyta książkę córce*, kot *Córce czyta książkę ojciec*, pa tudi *Książkę czyta ojciec córce* ali *Córce książkę ojciec czyta* in celo *Czyta książkę ojciec córce*. Vsi ti stavki so slovnično sprejemljivi, čeprav zunaj sobesedila samo prvi zveni naravno.

Krščanstvo je prišlo na Poljsko v X. stoletju, in sicer iz Rima preko Češke (za razliko od Kijevske Rusije), poljsko ozemlje je bilo torej pod zahodnoevropskim kulturnim vplivom. Ena od daljnosežnih posledic takega stanja je bila uporaba latinice, v kateri so bili zapisani najprej posamezni poljski izrazi, nato pa tudi stavki in cela besedila. Že v obdobju pismenstva, torej v XV. stoletju, so bila določena splošna načela zapisovanja glasov, za katere ni bilo latinskih črk.

Sodobna **poljska abeceda** je sestavljena iz 32 črk:

Aa Aą Bb Cc Ćć Dd Ee Ęę Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Łł Mm Nn Ńń Oo Óó Pp Rr Ss Śś Tt Uu Ww Yy Zz Żż Źź. V izposojenkah uporabljamo tudi črki Qq, Vv in Xx.

zrobili
zrobiły
zrobiony

zrobiona
zrobione
zrobieni

zrobiwszy
zrobiono
zrobi się

Jezikovna razslojenost

Ce upoštevamo število uporabnikov, je zavestno gojeni poljski jezik, torej knjižni jezik kot tradicionalno imenujemo standardni poljski jezik, pokrajinsko razmeroma enoten. Današnja razslojenost poljščine je bolj posledica družbenih, poklicnih in funkcionalnih kot pa pokrajinskih dejavnikov. Zadnje čase se zdi posebej pomembna opozicija uradni/javni jezik pogovorni/zasebni jezik. Razlike med narečji in govori se izgublajo, bolj žive so samo na podeželju.

Ozemlje, na katerem živijo ljudje, ki govorijo poljsko, lahko zgodovinsko in jezikovno razdelimo na štiri dele, ki jih lahko shematično predstavimo tako:

velikopoljsko narečje	mazovijsko narečje
šlezijjsko narečje	malopoljsko narečje

Med njimi je danes živo samo šlezijjsko narečje, ki se ne govori samo na podeželju. Čeprav je to narečje notranje razslojeno, del njegovih govorcev teži celo k temu, da bi se osamosvojilo in postalo šlezijjski pokrajinski jezik. Živ je tudi podhalanski govor, torej govorica prebivalcev pod Tatrami, ki je del malopoljskega narečja. Govorica Kašubov (živečih na Pomorjanskem), za katero je večina poljskih jezikoslovcev še pred kratkim trdila, da sodi med poljska narečja, je danes zakonsko potrjeni pokrajinski jezik.

Wpadam do Soplicowa jak w centrum polszczyzny

Jezikovna zavest

Zavest o pomembnosti skupnega jezika za obstojanje naroda je bila med ljudmi živečimi na tem ozemlju, ki so o sebi govorili „ljudje poljskega jezika” (homines linguae Polonicae), živa že v XIV. stoletju. Okrog leta 1440 je profesor Krakovske akademije Jakub Parkoszowic primerjal zasluge za razvoj in izpopolnjevanje maternega jezika z zaslugami viteзов, ki branijo meje domovine. V XVI. stoletju so tiskarji poudarjali, da izdajajo poljske knjige iz ljubezni do poljščine.

Tak odnos do jezika je Poljakom pomagal ohraniti narodno zavest tudi kasneje, ko je Poljska v XIX. stoletju izgubila svojo državo in je bila razkosana med Rusijo, Nemčijo in Avstrijo. Mnogi poljski pesniki so svojo domovino istovetili s poljskim jezikom. Konec XX. stoletja je 92% prebivalcev Poljske, starejših od 14 let, na vprašanje Kaj najbolj združuje Poljake? odgovorilo, da je to jezik. Jezik je bil omenjen pogosteje kot skupna zgodovina, ozemlje, veroizpoved ali celo država.

*A niechaj narodowie wždy postronni znają,
iż Polacy nie gęsi, iż swój język mają*

godovina poljskega jezika

Poljski knjižni jezik izvira iz zahodnoslovanskih dialektov, ki so se uporabljali na ozemlju kasnejše Velikopoljske s središčem v Gnieznu in Poznanju, kjer je v X. stoletju živel pleme Polanov, in na območju kasnejše Malopoljske s središčem v Krakovu, kjer so živeli Vislani. Manj so na oblikovanje poljskega knjižnega jezika vplivale druge poljske pokrajine, med njimi Mazovija, čeprav je bila Varšava, ki leži na tem območju, od XVII. stoletja sedež kraljevega dvora, leta 1918 pa je postala ne le dejanska, temveč tudi formalna prestolnica dežele.

Med poljskimi jezikoslovci je desetletja obstajal spor, kateri od omenjenih dialektov (velikopoljski ali malopoljski) je odigral pomembnejšo vlogo pri oblikovanju nadplemenskega poljskega jezika. Danes prevladuje mnenje, da se je jezik razvijal skupaj z državnostjo: njena zibelka je bila država Polanov s središčem v Gnieznu in Poznanju, zato se je nadplemnski jezik začel oblikovati ob tamkajšnjem knežjem dvoru. Ko pa je Krakov postal središče državne oblasti, sedež knežjega dvora in sčasoma tudi kulturno središče, je začel na ta nadplemnski jezik vplivati tamkajšnji malopoljski dialekt. V XVIII. in XIX. stoletju so pomembno vlogo v razvoju poljščine odigrale vzhodne pokrajine nekdanje Republike, kjer so bili rojeni takrat najpomembnejši poljski ustvarjalci.

Najstarejši zapisi poljskih besed izvirajo iz XII. stoletja; gre za lastna in zemljepisna imena v latinskem dokumentu iz leta 1136. Več kot 200 let so mlajša najstarejša ohranjena zapisana besedila v poljskem jeziku: pridige iz petdesetih let XIV. stoletja. Okoli leta 1380 je nastal Psalter, najstarejši ohranjeni prevod daljšega besedila iz latinščine v poljščino. Najstarejši še rokopisni poljski prevod Biblije pa je nastal okoli leta 1450. Leta 1561, torej po več kot sto letih, je izšel tudi tiskani

Nie miecz, nie tarcza - bronią Języka, Lecz - arcydzieła!

prevod Svetega pisma v poljščino. Prevajalec je že lahko uporabljal leta 1526 izdani latinsko-nemško-poljski slovar, ki ga je uredil Jan Murmeliusz. Leta 1568 je bila natisnjena prva slovnica poljskega jezika „Polonicae grammatices institutio”; njen avtor je bil polonizirani Francoz Piotr Statorius Stojęński. Sto let po natisu Svetega pisma v poljščini, torej leta 1661, je začel izhajati – 30 let potem, ko je v Franciji na pobudo kraljevega dvora začela izhajati la Gazette – prvi poljski časopis „Merkuriusz Polski”.

Sodobni poljski knjižni jezik se je oblikoval sredi XVI. stoletja. K njegovemu razvoju so veliko prispevali pisatelji in pesniki: Biernat iz Lublina (ok. 1465–po 1529), Mikołaj Rej (1505–1569), Jan Kochanowski (1530–1584) in Piotr Skarga (1536–1612). K poenotenju jezika so veliko pripomogli tudi krakovski tiskarji, na primer Jan Haller, Florian Ungler, Maciej Wierzbęta, v Šleziji rojeni Hieronim Wietor, Maciej in Marek Szarffenberg. Veliki umetniki so močno vplivali na razvoj jezikovne zavesti in jezika Poljakov tudi v XVIII. stoletju (npr. pesnik Ignacy Krasicki, 1735–1801) in kasneje, naj omenimo samo Adama Mickiewicza (1798–1855), Juliusza Słowackega (1809–1849), Aleksandra Fredra (1793–1876), Henryka Sienkiewicza (1846–1916), Bolesława Prusa (1847–1912). Prevladuje mnenje, da je ravno literatura, tako leposlovje kot znanstvena literatura in do neke mere publicistika, ohranjala skupno jezikovno zavest med ljudmi, ki so živeli na tem ozemlju, vendar niso imeli svoje države, temveč so bili več kot 120 let razdeljeni med tri evropske velesile: Rusijo, Nemčijo in Avstrijo. Danes je vpliv literature na javni in pogovorni jezik v primerjavi z vplivom sredstev javnega obveščanja, predvsem reklame, razmeroma majhen.

Ustvarjanje v poljskem jeziku je prineslo literarno Nobelovo nagrado štirim poljskim ustvarjalcem, in sicer: Henryku Sienkiewicz (1905), Władysławu Reymontu (1924), Czesławu Miłoszu (1980) in Wisławi Szymborski (1996).

Z językać wszystkie mądrości
Nauk wszelkich ich chytróści,
Wszelka sprawa każdej rzeczy
Przez język się zawsze toczy.

Vplivi tujih jezikov

Poljski jezik se je na začetku oblikoval in razvijal skupaj z drugimi slovanskimi dialekti, kasneje pa samostojno. Nanj so seveda vplivali tudi drugi jeziki in tako bogatili pojmovni in besedni zaklad poljščine. Med najstarejše, še predzgodovinske, izposojenke sodijo izposojenke iz iranščine (med drugimi *bóg, raj*) in gotščine (med drugimi *chleb, książe*). V srednjem veku je med XI. in XV. stoletjem poljščino zajel val izposojenk iz češčine in latinščine ter nemščine. Izposojenke iz češčine in latinščine so bile povezane predvsem s krščansko vero, obredjem in cerkveno upravo (npr. *parafia, proboszcz*), izposojenke iz nemščine pa z gradbeništvom, gospodarstvom in upravljanjem (np. *dach, cegła, burmistrz, ratusz, wójt*). Češčina je odigrala vlogo posrednika pri prevzemanju krščanske terminologije, npr. *kościół, opat, przeor* ter pri prilagajanju fonetične oblike poljskega izraza češkemu vzorcu, ki je veljal za elegantnejšega (tako pojasnjujemo obliko poljskih izrazov *wesele, serce* namesto *wiesiele, sierce*). V XVI. stoletju se okrepijo vplivi italijanščine (o njih pričajo izposojenke, kot so *pałac, kapela, kalafior, kasa, opera*) in francoščine (o katerih spet pričajo izrazi: *bulwar, adres, bukiety, awans, afera, krem, parasol*), ki so se obdržali vse do konca XIX. stoletja. V tem stoletju so poljščino na različnih področjih javnega življenja, predvsem tehnike, uradov in politične dejavnosti, močno zaznamovali jeziki okupatorjev: nemščina (na primer *obcas, szmelc, hebel, klajster, wajcha, kurort* ali kalki: *dworzec kolejowy* iz niem. *Bahnhof, listonosz* iz niem. *Briefträger*) in ruščina (na primer: *kibitka, turma, zsyłka, gułag, łagier, kotchoz*, toda tudi *dacza, samowar* in *sputnik*). Ti vplivi so se, kot pričajo navedeni primeri, ohranili tudi v XX. stoletju. V drugi polovici tega stoletja je izmed vseh tujih jezikov na poljščino najbolj vplivala angleščina, njeni vplivi so vidni predvsem v tehnologiji in znanosti (npr. *serwer, skaner, trend*), v gospodarstvu (npr. *biznes, boom, leasing, menedżer*), v športu (npr. *aut, gol, tenis, walkower*), zabavni glasbi (npr. *longplay, playback, song*) in v vsakdanjem življenju (npr. *piercing, grill, hamburger*).

V besednem zakladu sodobne poljščine so se ohranili tudi sledovi vplivov mnogih drugih jezikov, na primer arabščine (npr. *alchemia, alkohol, cyfra*), ukrajinsčine (npr. *bohater*), turščine (npr. *janczar, kajdany, pantofel*), madžarščine (npr. *dobosz, szatłas*), finščine (npr. *sauna*), španščine (npr. *hacjenda*), nizozemščine (npr. *majtek*), islandščine (npr. *gejzer*), japonsčine (npr. *harakiri, karaoke, sake*), norveščine (npr. *slalom, fiord*), švedščine (npr. *skansen*) in mnogih drugih.

Jaki język - taki naród!

ravni status

Leta 1918 je bilo poljsko ozemlje po 120 letih razkasanosti med Rusijo, Prusijo in Avstrijo spet združeno v eno državo in Poljska je postala samostojna. Skoraj istočasno je bil določen tudi pravni status poljskega jezika. 31. julija 1924 je poljski Sejm sprejel **Zakon** o državnem jeziku in uradovnem jeziku državne in lokalne uprave, ki je določal, da „je državni jezik Republike Poljske poljski jezik. V državnem jeziku uradujejo vsi, tako notranji kot zunanji, organi državne in lokalne oblasti.“ Zakon je pripadnikom narodnostnih manjšin priznaval pravico, da se z lokalnimi državnimi organi sporazumevajo v svojem jeziku. Po II. svetovni vojni je leta 1954 ta zakon nadomestil **dekret** o državnem jeziku in jeziku uradovanja državne in lokalne uprave. Kar zadeva poljski jezik, se njegova določila niso razlikovala od določil prej obvezujočega zakona, toda možnosti uporabe jezika manjšine dekret ni omenjal.

Leta 1997 sta oba doma parlamenta na skupnem zasedanju sprejela novo Ustavo Republike Poljske. To je prva poljska ustava, ki v 27. členu določa, da je *poljski jezik uradni jezik v Republiki Poljski*. Dve leti kasneje, torej 7. oktobra leta 1999, je Sejm sprejel še zakon o poljskem jeziku, ki z nekaterimi spremembami obvezuje še danes. Najpomembnejše spremembe so:

- Zakon o spremembi Zakona o poljskem jeziku je 2. aprila 2004 omejil zahteve po uporabi poljskega jezika v blagovnem prometu in v pogodbah o delu,
- Zakon o narodnostnih in etničnih manjšinah ter jeziku regije, sprejet 6. januarja 2005, pa dopušča uporabo jezika manjšine ali jezika regije pred državnimi organi v občinah, v katerih vsaj 20% prebivalcev pripada manjšini ali uporablja jezik regije.

idę
idziesz
idzie
idą
idziemy
idziecie
idą
idący
idąca
idące
idąc
szedł
szła
szli
szły

Oto dom mój:
cztery ściany wiersza
W mojej pięknej ojczyźnie-polszczyźnie

vet za poljski jezik

Je bil ustanovljen leta 1996 kot eden izmed problemskih komitejev pri predsedstvu Poljske akademije znanosti. Sestavljen je iz 38 članov, katerim predsednik Poljske akademije znanosti podeli štiriletni mandat. Polovico Sveta sestavljajo jezikoslovci, polovico pa predstavniki drugih znanstvenih disciplin (na primer fizike, informatike, medicine pa tudi takih področij, kot so literatura, gledališče ali novinarstvo). Zakon o poljskem jeziku iz leta 1999 priznava svetu status mnenjsko-svetovalne inštitucije v zadevah, ki se nanašajo na poljski jezik, ter določa njegove pravice in dolžnosti. Svet po zakonu:

- Vsaki dve leti predstavi poljskemu Sejmu in Senatu informacije o spoštovanju Zakona o poljskem jeziku,
- na prošnjo državnih organov ali na lastno pobudo izda odlok o uporabi poljskega jezika v javnem in gospodarskem sektorju,
- določa pravopisna in interpunkcijska načela.
- Poleg tega lahko vse državne in družbene inštitucije, društva, organizacije, šole pa tudi proizvajalci, uvozniki in distributorji blaga in storitev Svet prosijo, da izda svoje mnenje v zadevah uporabe poljskega jezika.

ezikovne manjšine

Med državljani Republike Poljske je od 3 do 4% pripadnikov jezikovnih manjšin. Največje med njimi uporabljajo nemški, beloruski, ukrajinski, litovski, kašubski, češki in slovaški jezik. Kot je razvidno iz tabele, se njihovo število razlikuje glede na to, ali uporabimo podatke manjšinskih društev ali splošnega popisa prebivalstva iz leta 2002.

Številčnost največjih narodnostnih in etničnih manjšin in uporabnikov jezika regije

Jezik	Število uporabnikov po mnenju manjšinskih društev (v tisočih)	Število uporabnikov po splošnem popisu prebivalstva iz leta 2002 (v tisočih)
nemščina	300	147
beloruščina	240	48
ukrajinščina	220	34
kašubščina	53	5
litovščina	25	6
slovaščina	25	2
češčina	3	3

Zakon o narodnostnih in etničnih manjšinah ter o jeziku regije iz leta 2005 priznava 9 narodnostnih manjšin (belorusko, češko, litovsko, nemško, armensko, rusko, slovaško, ukrajinsko, judovsko), 4 etnične manjšine (karaimsko, lemkovsko, romsko in tatarsko) in skupnost, ki uporablja kašubski jezik, ki je priznan za jezik regije. Njihovo število je zelo različno, od nekaj desetih (karaimska manjšina) do več kot sto tisoč ljudi (nemška manjšina).

Državni organi so po zakonu dolžni podpirati dejavnosti, katerih namen je ohranjanje in razvoj manjšinskih jezikov in jezika regije.

Wiernie służyłem polskiemu językowi

Šole z učnimi jeziki narodnostnih in etničnih manjšin in z jezikom regije (v letu 2005)

Jeziki	Osnovne šole		Liceji (po končani osnovni šoli)		Splošne gimnazije	
	šole	učenci	šole	učenci	šole	učenci
skupaj	553	32 768	197	14 252	14	1563
beloruščina	23	1766	13	1029	2	827
grščina	1	21	-	-	-	-
jidiš	1	59	-	-	-	-
kašubščina	71	3640	17	614	2	170
litovščina	12	409	4	196	1	74
lemkovščina	21	212	10	90	1	13
nemščina	256	24 025	75	11 391	1	121
romščina	74	856	19	91	-	-
slovaščina	6	197	3	71	-	-
ukrajinščina	88	1583	56	770	7	358

Po: Mały polski statystyczny letopis 2005 (Mały rocznik statystyczny Polski 2005), Warszawa 2005, s. 229.

Klaszczą kleszcze
na deszczu

nanje tujih jezikov

Po podatkih študije “Europeans and their Languages” (Evrobarometer 243, objavljen februarja leta 2006) je znanje vsaj enega tujega jezika na stopnji, ki omogoča pogovor, med prebivalci Poljske blizu evropskemu povprečju in znaša okoli 55%. Toda samo 12% Poljakov je leta 2001 izjavilo, da na tej stopnji obvlada dva tuja jezika ali več. Takrat so najpogosteje deklarirali znanje ruščine (23%), angleščine (16%), nemščine (14%) in francoščine (2%). Stopnja znanja posameznih jezikov se v zadnjih letih zelo hitro spreminja: raste znanje angleškega jezika in upada znanje ruskega jezika.

Po podatkih poljskega Centra za raziskave javnega mnenja (OBOP) se poljska družba glede na poznavanje tujih jezikov deli na tri jasno razmejene generacije: poznavanje vsaj enega tujega jezika je med najmlajšimi državljani (14–34 let) deklarirala več kot polovica respondentov, med ljudmi srednje starosti (35–54 let) – okoli 2/5, med najstarejšimi (več kot 54 let) pa – 1/4. Znanje tujega jezika je povezano tudi z višino izobrazbe, gmotnim položajem in krajem bivanja: med poslovneži z visoko izobrazbo, ki živijo v mestih, je znanje vsaj enega tujega jezika skoraj stoodstotno.

Jezikovna politika

Poljsko jezikovno politiko lahko razdelimo na tri dele: njen odnos do poljskega jezika, odnos do drugih maternih jezikov poljskih državljanov in odnos do poučevanja tujih jezikov.

Cilje, obseg in sredstva poljske politike v odnosu do poljskega jezika, ki je hkrati tudi materni jezik večine Poljakov in uradni jezik Republike Poljske in je skupna dobrina vseh njenih državljanov, določa Zakon o poljskem jeziku, ki ga je sprejel poljski parlament. Preambula k temu zakonu pravi:

- upoštevajoč dejstvo, da je poljski jezik bistvena sestavina narodne istovetnosti in kulturna dobrina,
- upoštevajoč zgodovinske izkušnje, ko je bil boj s poljskim jezikom za okupatorja in agresorja sredstvo raznarodovanja,
- priznavajoč nujnost zaščite narodne istovetnosti v procesu globalizacije,
- ugotavljajoč, da je poljska kultura prispevala svoj delež k izgradnji skupne, kulturno raznorodne Evrope in da sta ohranjanje in razvoj te kulture mogoča samo, če se zaščiti poljski jezik ...

Iz teh predpostavk izhajajo spodaj navedene dolžnosti:

- skrb za kakovost jezika v javni rabi in razvijanje jezikovne spretnosti pri njegovih uporabnikih ter ustvarjanje pogojev za pravilen razvoj jezika kot sporazumevalnega sredstva na vseh življenjskih področjih,
- širjenje znanja o njem in o njegovi vlogi v kulturi,
- širjenje spoštovanja do regionalizmov in govorov in preprečevanje njihovega odmiranja,
- promoviranje poljskega jezika v svetu,
- nudenje pomoči pri poučevanju poljskega jezika na Poljskem in v tujini.

Politika v odnosu do drugih maternih jezikov poljskih državljanov določa, da so državni organi na Poljskem dolžni krepiti dialog med kulturami, predvsem pa podpirati dejavnosti, katerih cilj je zaščita in razvoj jezikov narodnostnih in etničnih manjšin ter jezika regije. Upoštevajoč to načelo poljska država zagotavlja pravico do:

- nemotene uporabe manjšinskih jezikov v zasebnem in javnem življenju,
- širjenja in izmenjave informacij v manjšinskem jeziku ter
- učenja manjšinskega jezika ali v manjšinskem jeziku.

Upoštevajoč kakovostno in količinsko rast inštitucionalnih in zasebnih mednarodnih stikov ter pospešen razvoj političnega, gospodarskega in kulturnega mednarodnega sodelovanja v evropskem in svetovnem merilu, država pomaga pri poučevanju tujih jezikov v šolah vseh stopenj in tudi pri vseživljenjskem izobraževanju odraslih. V zvezi s tem se sistematično niža starostna meja, pri kateri se začnejo otroci obvezno učiti najprej enega, nato pa še dveh tujih jezikov. Dobro znanje vsaj enega tujega jezika je po zakonu pogoj za zaposlitev v državni upravi.

Citat na ovitku knjige pomeni

* „Naj vedo vsa ljudstva,
da Poljaki uporabljajo svoj jezik, ne gosji.”

Mikołaj Rej (1505-1569)

sepoljske in lokalne jezikovne inštitucije

Med najpomembnejše državne inštitucije, ki po zakonu ali po statutu skrbijo za kakovost jezikovnega sporazumevanja na Poljskem, lahko štejemo:

Rada Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk

(Svet za poljski jezik pri predsedstvu Poljske akademije znanosti)
ul. Nowy Świat 72, PL 00-330 Warszawa, tel./faks +48 22 657 28 89
www.rjp.pl; e-mail: rjp@rjp.pl

Państwowa Komisja Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego

(Državna komisija, ki potrjuje znanje poljskega jezika kot tujega jezika)
ul. Smolna 13, PL 00-370 Warszawa, tel.: + 48 22 827 94 10; faks: + 48 22 826 28 23
www.buwiwm.edu.pl/certyfikacja; e-mail: certyfikacja@buwiwm.edu.pl

Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego (Društvo ljubiteljev poljskega jezika)

al. Mickiewicza 31, PL 31-120 Kraków, tel. + 48 12 632 63 58
www.jezyk-polski.pl; e-mail: artur.czesak@wp.pl

Towarzystwo Kultury Języka (Društvo za jezikovno kulturo)

ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, PL 00-927 Warszawa, tel./faks + 48 22 552 24 00
www.tkj.uw.edu.pl; e-mail: j.porayski-pomsta@uw.edu.pl

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk

(Inštitut za poljski jezik Poljske akademije znanosti)
al. Mickiewicza 31, PL 31-120 Kraków, tel./fax: +48 12 632 87 13
www.ijp-pan.krakow.pl; e-mail: Ireneusz.B@poczta.ijp-pan.krakow.pl

Intenzivne raziskave potekajo tudi v drugih univerzitetnih središčih, in sicer:

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu w Białymstoku

(Inštitut za poljsko jezikoslovje Univerze v Białymstoku)
pl. Uniwersytecki 1, PL 15-420 Białystok, tel. +48 85 745 74 46; tel./faks: +48 85 745 74 78
<http://hum.uwb.edu.pl> e-mail: filolog@hum.uwb.edu.pl

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

(Inštitut za poljsko jezikoslovje Univerze Kazimierza Velikega v Bydgoszczu)
ul. Jagiellońska 11, PL 85-067 Bydgoszcz, tel. +48 52 322 98 39; +48 52 322 16 38; +48 52 321 31 80
<http://ukw.edu.pl/uczelnia/strona.php?id=1> e-mail: wydzhum@hum.ukw.edu.pl

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Gdańskiego

(Inštitut za poljsko jezikoslovje Univerze v Gdansk)
ul. Wita Stwosza 55, PL 80-952 Gdańsk 5, tel. +48 58 523 21 00; faks: +48 58 341 16 66
www.fh.ug.gda.pl

Wydział Filologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

(Oddelek za jezikoslovje Šlezijske univerze v Katowicah)
pl. Sejmu Śląskiego 1, PL 40-032 Katowice, tel. +48 32 256 24 02, +48 32 256 24 22
<http://venus.fil.us.edu.pl/>

Instytut Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego

(Inštitut za polonistiko Jagelonske univerze)
ul. Gołębia 16, PL 31-007 Kraków, tel. +48 12 422 05 54, 663 13 34; faks: +48 12 429 28 65
www.polonistyka.uj.edu.pl; e-mail: wpuj@polonistyka.uj.edu.pl

Instytut Filologii Polskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego

(Inštitut za poljsko filologijo Katoliške Univerze v Lublinu)
Al. Racławickie 14; PL 20-950 Lublin, tel. +48 81 445 43 20 www.kul.lublin.pl/1152.html

but
buta
butowi
butem
bucie
buty
butów
butom
butami
butach

Wydział Humanistyczny Uniwersytetu im. Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie

(Oddelek za humanistiko Univerze Marije Skłodowske-Curie v Lublinu)

pl. Marii Curie-Skłodowskiej 4; PL 20-031 Lublin

www.umcs.lublin.pl/index.html?akcja=str&id=169&lang=1

Wydział Filologiczny Uniwersytetu Łódzkiego (Oddelek za jezikoslovje Univerze v Łodżu)

ul. Kościuszki nr 65; PL 90-514 Łódź, tel. +48 42 665 52 53; faks: +48 42 665 52 54

www.filolog.uni.lodz.pl e-mail: filolog@uni.lodz.pl

Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

(Oddelek za humanistiko Warmińsko-Mazurske univerze v Olsztynu)

ul. Kurta Obizta 1; PL 10-725 Olsztyn <http://human.uwm.edu.pl/>

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Opolskiego

(Instytut za poljsko jezikoslovje Univerze v Opolu)

pl. Kopernika 11; PL 45-040 Opole, tel. + 48 77 54 16 003; faks: +48 77 54 16002

www.pol.uni.opole.pl e-mail: filpol@uni.opole.pl

Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Collegium Maius

(Oddelek za poljsko in klasično jezikoslovje Univerze Adama Mickiewicza v Poznaniu Collegium Maius)

ul. Fredry 10; PL 61-701 Poznań, tel. +48 61 829 46 92-94; faks: +48 61 829 36 41

www.amu.edu.pl/index.php?linkid=1966

Wydział Filologiczny Uniwersytetu Rzeszowskiego (Jezikoslovni oddelek Univerze v Rzeszowu)

al. Rejtana 16 B; PL 35-959 Rzeszów, tel. +48 17 872 12 05, +48 17 872 12 06;

faks: +48 17 872 12 86 www.univ.rzeszow.pl/wydzial_filologii.php e-mail: dziefil@univ.rzeszow.pl

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Szczecińskiego

(Instytut za poljsko jezikoslovje Univerze v Szczecinu)

al. Piastów 40b; PL 71-065 Szczecin, tel. +48 91 444 27 13; tel./faks: +48 91 444 27 12

www.us.szcz.pl/hum_ifp; e-mail: dorlew@univ.szczecin.pl

Wydział Filologiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

(Jezikoslovni oddelek Univerze Mikołaja Kopernika w Torunju)

ul. Fosa Staromiejska 3, PL 87-100 Toruń, tel. +48 56 611-35-10; tel./faks: +48 56 622-66-59

www.fil.unk.pl

Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego (Oddelek za polonistiko Univerze v Varšavi)

ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, PL 00-927 Warszawa, tel. +48 22 55 20 428 www.polon.uw.edu.pl

Wydział Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

(Oddelek za humanistične znanosti Univerze kardinala Stefana Wyszyńskiego v Varšavi)

ul. Dęajtis 5, PL 01-815 Warszawa, tel. +48 22 561 89 03

www.wnh.uksw.edu.pl e-mail: polonistyka@uksw.edu.pl

Wydział Filologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego (Jezikoslovni oddelek Univerze v Wrocławu)

pl. Biskupa Nankiera 15, PL 50-140 Wrocław; tel. +48 71 343 30 29, +48 71 375 22 25,

+48 71 375 25 13; faks: +48 71 343 30 29 www.wfil.uni.wroc.pl/

Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Zielonogórskiego

(Humanistični oddelek Univerze v Zieloni Górze)

al. Wojska Polskiego 69, PL 65-762 Zielona Góra, tel. + 48 68 328 32 38; faks: + 48 68 328 32 79

www.wh.uz.zgora.pl e-mail: dziekanat@wh.uz.zgora.pl

On 22 February 2005 the Senate of the Republic of Poland passed a special resolution, thus making 2006 the Year of the Polish Language. Recognizing the fact that the Polish language is the fundamental element of Polish national identity and that it is one of the nation's greatest treasures, the Senate expressed the view that this special year would create favourable conditions for showing the enormous wealth and diversity of the Polish language, from the standard language to regional and rural dialects. In the Senate's opinion, as a result of Poland's accession to the European Union, responsibility for the Polish language has taken on a new, international dimension. Since Polish has become an official language of the European Union, not only is it necessary to promote and preserve its use in Poland, but also to promote knowledge about the Polish language and encourage people to learn Polish abroad.

Many seminars, conferences and congresses — both national and international — have taken place during the Year of the Polish Language. There have also been many competitions for oratory talent and recitation contests, as well as quizzes about the Polish language, and many other events, including countrywide public spelling competitions.

The Council for the Polish Language was invited to act as one of the Year's coordinating bodies. It also took under its wing several projects put forward by various institutions, aimed at popularising knowledge about the Polish language and promoting a healthy enthusiasm for it. One of these projects was the publication of this booklet about the Polish language, now and in the past, in the 20 official languages of the European Union.

The aim of this booklet is to popularize knowledge about the Polish language and to contribute to the flow of information about European languages and the sociolinguistic situation in EU countries, thus promoting the development of a plurilingual Europe with a rich linguistic heritage and one in which the inhabitants would have a certain ability to communicate in several languages, including the Polish language, which would comprise an integral part of this European diversity.

Prof. Andrzej Markowski
Chairman of the Council for the Polish Language.

Warsaw, December 2006

Aby język giętki powiedział wszystko,
co pomyśli głowa

A niechaj narodowie
wždy postronni znają,
Iż Polacy nie gęsi,
iż swój język mają

